

DINAMICA ȘI COOPERAREA TRANSATLANTICĂ ÎN PRIVINȚA SECURITĂȚII ENERGETICE

Lect.univ.dr. Ioan MANCI

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Mihai Ionuț RUSU

Doctorand, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Energia, în contextul dinamicii economice, sociale și geopolitice actuale, continuă să rămână unul dintre subiectele de mare interes pentru toți actorii politici și militari de pe scena relațiilor internaționale. În această paradigmă, cooperarea unor actori principali, precum Uniunea Europeană și NATO, este esențială, având în vedere faptul că securitatea energetică este un element strategic de mare interes și interconectivitate în accepțiunea acestora. Provocările economice, geopolitice, dar și impactul schimbărilor climatice curente la care este supus mediul internațional, fac ca statele membre ale acestor organizații să fie direct implicate și responsabile atât în relația cu ceilalți actori internaționali, cât și în ceea ce privește securitatea propriilor cetățeni. Dinamica securității sectorului energetic european și transatlantic se intensifică pe măsură ce actorii folosesc resursele energetice ca elemente de coerciție. În schimb, umanitatea se confruntă cu realitățile efectelor schimbărilor climatice, iar conflictele geopolitice amenință dezvoltarea și existența sustenabilă a statelor.

Cuvinte-cheie: securitate energetică, NATO, schimbări climatice, resurse energetice, UE.

INTRODUCERE ÎN DINAMICA ACTUALĂ A SECURITĂȚII ENERGETICE

Această analiză își dorește să ofere o imagine actuală și de ansamblu asupra peisajului contemporan internațional al securității energetice, aflat într-o continuă dinamică de ambele părți ale Atlanticului. Actualmente, prin securitate energetică putem defini capacitatea economică, politică și militară a unei țări de a-și menține interesele naționale vitale și disponibilitatea resurselor energetice necesare îndeplinirii acestei funcții fundamentale.

De aceea, pentru un actor național sau internațional care se bucură de un grad ridicat de securitate, fluxul de energie va fi neîntrerupt și accesibil. Conceptul include considerente mult mai vaste, cum ar fi durabilitatea mediului și capacitatea sistemului energetic de a răspunde cu flexibilitate la dezechilibrele bruște între oferta de energie și cerere. De asemenea, din considerente de securitate tradiționale, este necesar a se realiza o evaluare a rezistenței sistemului energetic, în ansamblul său, în fața unui posibil atac, prin operațiuni militare directe sau forme emergente de operațiuni ofensive asimetrice.

Comunitatea transatlantică a înregistrat progrese semnificative prin utilizarea resurselor energetice globale pentru asigurarea securității energetice, datorită avansărilor tehnologice din domeniul energiei regenerabile, eficienței energetice, descoperirii de noi zăcăminte, dezvoltării surselor și rutelor alternative, dar și a unei noi infrastructuri. Cu toate acestea, provocările de securitate pentru energia europeană continuă să apară pe măsură ce actorii statali utilizează energia ca o formă de represiune geopolitică, amenințând, astfel, securitatea aprovizionării și dezvoltarea durabilă a societății. În tot acest timp, comunitățile internaționale se confruntă cu efectele negative ale schimbărilor climatice.

Cooperarea transatlantică în materie de securitate energetică este esențială pentru a face față acestor provocări globale și ar trebui să fie o prioritate a SUA, a UE și a NATO, deoarece securitatea energetică se poate traduce automat prin securitate națională, economică și socială.

Evaluarea progreselor înregistrate în vederea liberalizării și integrării piețelor energetice europene necesită o identificare imperativă a angajamentului SUA cu privire la securitatea energetică a UE. Un angajament care va fi mai eficient și va putea explora obstacolele în funcționarea eficientă a piețelor energetice și evidențierea priorităților pentru cooperarea dintre SUA și UE.

În condițiile de creștere a gradului de complexitate a lumii actuale globalizate, nivelul accentuat de interdependență și diminuarea drastică a resurselor energetice, în contextul creșterii, de cele mai multe ori necontrolate, a consumului la nivel internațional, provocarea majoră a națiunilor și organizațiilor politico-militare constă în accentuarea nivelului de incertitudine în ceea ce privește securitatea energetică a statelor și a cetățenilor acestora.

Dacă Uniunea Europeană rămâne unită și puternică, va fi mult mai rezistentă la provocările energetice, iar Statele Unite vor avea prilejul de a avea un aliat puternic, cu oportunități vaste de investiții în domeniul energetic. Angajarea SUA în securitatea energetică europeană este angrenată de prioritățile strategice ale statelor membre, de interese economice reciproce și interese transatlantice pe piețele energetice liberalizate și integrate. De asemenea, implicarea în securitatea energetică europeană creează oportunitatea de a revigora legăturile transatlantice în perioade de incertitudine și transformare națională în sectorul energetic.

SECURITATEA ENERGETICĂ DIN PERSPECTIVA UNIUNII EUROPENE

Imaginea generală a mixului energetic actual al Uniunii Europene demonstrează necesitatea diversificată a surselor de alimentare energetice, dar și rolul crucial pe care îl joacă importurile în satisfacerea nevoilor energetice. Uniunea Europeană se confruntă cu diverse provocări, printre care o dependență puternică de combustibili fosili importați (cărbune, gaze naturale, petrol). În schimb, producția internă de combustibili fosili este în scădere în întreaga UE, fie din cauza rezervelor limitate și a problemelor de mediu, fie din considerente comerciale. În ultimii ani, elementele principale ale mixului energetic al UE sunt reprezentate de resursele regenerabile și de gazele naturale, reducându-se ponderea combustibililor solizi și a produselor petroliere.

Cadrul legislativ al UE privind securitatea energetică se concentrează pe piețele de gaze naturale și electricitate, reflectând provocările transfrontaliere particulare asociate securității în acest sector energetic.

Politicile energetice elaborate de Uniunea Europeană sunt guvernate de mai multe concepte; în acest context, putem aminti aici trei dintre cele mai importante obiective¹:

- surse de energie sigure, care să asigure, în orice moment și în orice loc, necesarul de provizii energetice;

¹ Sanam S. Haghighi, *Energy Security – The External Legal Relations of the European Union with Major Oil and Gas Supplying Countries*, Oxford and Portland, Oregon, 2007, p. 3.

- asigurarea că furnizorii de energie operează într-un mediu competitiv și vor practica prețuri accesibile pentru locuințe, afaceri și industrii;
- energia consumată să fie sustenabilă, prin scăderea emisiilor gazelor cu efect de seră, a poluării și a dependenței de combustibilii fosili.

Dacă se acordă o importanță deosebită acestor obiective și se va respecta traseul măsurilor și intereselor ce se impun, UE își va putea crea un climat de securitate energetic stabil și favorabil, deoarece această organizație este una dintre cele mai mari consumatoare de resurse energetice la nivel global.

Obiectivul unei uniuni energetice reziliente, având în centru o politică ambițioasă și influența schimbărilor climatice, este de a oferi consumatorilor rezidențiali sau industriali o energie sigură, durabilă, competitivă și la prețuri accesibile. Atingerea acestui obiectiv va necesita o transformare fundamentală a sistemului energetic european.

De exemplu, Strategia de Uniune Energetică a creat mai multe obiective. Accentul cade atât pe funcționarea corespunzătoare a pieței unice, cât și pe promovarea surselor regenerabile și a schemelor de eficiență energetică ce îmbunătățesc securitatea energetică prin reducerea dependenței de combustibilii fosili importați. Lansată în 2015, Uniunea Energetică a Uniunii Europene este o strategie de cinci ani, care mandatează țările membre ale UE să dezvolte planuri naționale de energie și schimbări climatice. Aceasta acoperă cinci dimensiuni, și anume: securitate, solidaritate și încredere; o piață internă a energiei pe deplin integrată; eficiență energetică; decarbonizarea economiei; cercetare, tehnologie și inovație².

Viziunea europeană se identifică cu aceea a unei uniuni energetice în care statele membre știu că sunt interdependente în ceea ce privește securitatea aprovizionării cu energie a cetățenilor lor, pe o bază de încredere și solidaritate reală, precum și a unei uniuni energetice care să se exprime unitar pe plan mondial.

Evoluția robustă a dezvoltării energiei regenerabile și investițiile masive în eficiența energetică vor putea să acopere capacitatea necesară a acestor actori. Cu toate acestea, conductele de gaz natural și gaz natural lichefiat vor putea să joace un rol esențial în alimentarea Europei, combustibilul suferind un proces de tranziție, survenind, astfel, schimbarea economică și energetică, reducând, totodată, și nivelul emisiilor de carbon.

De asemenea, UE are un rol esențial de îndeplinit în îmbunătățirea eficienței energetice și a economiilor în promovarea utilizării surselor regenerabile de energie³.

² European Commission, *Priority: Energy union and climate*, https://ec.europa.eu/commission/priorities/energy-union-and-climate_en, accesat la 28.08.2019.

³ Articolul 194 din *Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene* 2012/C 326/01.

Acest lucru poate avea un impact pozitiv asupra securității energetice, deoarece energiile regenerabile sunt mai susceptibile să fie produse pe piață internă decât combustibilii fosili, acestea din urmă fiind în mare parte importate din țări terțe. Măsurile de diminuare a consumului de energie pot reduce, în continuare, importurile de energie și pot îmbunătăți securitatea aprovizionării.

Dependența de importurile de energie se estimează că va crește⁴ pe măsură ce resursele de cărbune și cele nucleare se vor diminua, iar odată cu aceasta, și restul producției interne de energie își va continua declinul. În acest detriment, sectorul transporturilor accelerează electrificarea și statele membre ale UE elaborează planuri pentru îndeplinirea obiectivelor climatice atât în cadrul Acordului de la Paris, cât și al Politicii Cadru a Uniunii Energetice⁵.

Noile reguli impun țărilor membre ale UE să lucreze împreună în grupuri regionale pentru a evalua riscurile perturbării aprovizionării și pentru a conveni asupra acțiunilor regionale comune. Pentru a răspunde acestor riscuri, Uniunea a introdus un nou „principiu de solidaritate”, care impune țărilor membre să acorde prioritate în ajutorarea cu combustibili către statele vecine, în perioade de crize⁶. Operatorii de gaze naturale sunt acum obligați să notifice autoritățile naționale despre contractele majore de furnizare pe termen lung care ar putea afecta securitatea și aprovizionarea.

Se remarcă eforturile regionale, cum ar fi *Inițiativa celor Trei Mări*, conduse la nivel prezidențial de douăsprezece țări, cuprinse între Marea Baltică, Marea Adriatică și Marea Neagră, care ar putea beneficia în mare măsură de angajarea mai strânsă cu UE și implicarea SUA asupra infrastructurii strategice din Europa Centrală și de Est. Inițiativa „*Three Seas*” își propune să îmbunătățească conectivitatea în rețele de energie, transport și mediul digital prin mecanisme regionale de finanțare coordonate, cum ar fi *Fondul de investiții Three Seas*.

Energia este o provocare globală, care prezintă totuși caracteristici regionale puternice. În ceea ce privește sectorul energiei, cea mai mare provocare este necesitatea modernizării rețelei pentru a acoperi o pondere accentuată de surse de energie regenerabilă și de generare locală de energie pe piețele naționale, dar și cu o capacitate transfrontalieră din ce în ce mai mare.

⁴ European Report from The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions Energy prices and costs in Europe SWD(2019) 1 final, Brussels, 2019.

⁵ European Commission, *Priority: Energy union and climate*, https://ec.europa.eu/commission/priorities/energy-union-and-climate_en, accesat la 27.08.2019.

⁶ European Commission, *Securing Europe's gas supply: new Regulation comes into force*, https://ec.europa.eu/info/news/securing-europes-gas-supply-new-regulation-comes-force-2017-oct-27_en, accesat la 27.08.2019.

Liderii din energia europeană recunosc gazul natural ca fiind „o componentă importantă” a mixului energetic al UE, dar rolul său va evolua până la jumătatea secolului pentru a deveni un „complement” în generarea de energie electrică din surse regenerabile⁷. Aproximativ un sfert din toată energia utilizată în UE este compusă din gaze naturale, unde această paradigmă a făcut gazul natural să fie o sferă prioritară pentru acțiunile UE privind securitatea. Multe țări membre ale UE se aprovizionează extracomunitar, iar unele state depind, în mare măsură, de o singură sursă sau de o rută de transport. Întreruperile care pot apărea de-a lungul acestei rute pot fi cauzate de defecțiuni ale infrastructurii vulnerabile sau de dispute politice, ce pot pune în pericol stabilitatea energetică.

Instituțiile europene au ajuns la multiple rezoluții, precum: un acord privind revizuirea reglementării importurilor de gaze naturale, o reglementare actualizată privind securitatea aprovizionării cu energie electrică, acorduri interguvernamentale revizuite în domeniul energetic, directive orientate spre gazele naturale și de aplicare a dispozițiilor sale cheie pentru conductele cu țările terțe. De asemenea, s-au stabilit noi ținte pentru eficiența energetică și investiții în energii regenerabile cu o perspectivă până în anul 2030.

Parlamentul a adoptat mai multe rezoluții din proprie inițiativă în domeniul energiei, inclusiv Strategia UE privind stocarea gazelor lichefiate și a gazelor naturale⁸, care este esențială pentru securitatea aprovizionării cu gaze naturale. Proiectele UE de interes comun sunt un angrenaj important în finanțarea infrastructurii energetice pentru îmbunătățirea interconexiunilor și susținerea securității aprovizionării.

Asigurarea resurselor energetice sustenabile necesită eforturi permanente din partea UE și a statelor membre, implicând o vigilență asupra fiabilității furnizorilor din țări terțe, evaluând modul în care noile rute de aprovizionare (sau închiderea celor vechi) pot afecta securitatea energetică. Verificând dacă acordurile energetice cu țările terțe sunt în concordanță cu obiectivele UE, se confirmă că alegerile energetice naționale nu afectează negativ securitatea aprovizionării la nivel regional.

Energia europeană trebuie menținută de-a lungul acestei tranziții energetice delicate, departe de combustibilii fosili și orientată către sursele regenerabile. În plus, unele surse-cheie de energie regenerabilă au o ofertă variabilă și care nu este pe deplin previzibilă. De aceea, este vital pentru autoritățile naționale din UE

⁷ Frederic Simon, *Canete sees gas as 'a bridge' to reach EU's clean energy goals*, Euractiv, 2019, <https://www.euractiv.com/section/climate-strategy-2050/news/canete-sees-gas-as-a-bridge-to-reach-eus-clean-energy-goals/>, accesat la 30.08.2019.

⁸ *Strategia UE pentru gazul natural lichefiat și pentru stocarea gazelor*. Rezoluția Parlamentului European din 25 octombrie 2016 referitoare la o strategie a UE pentru gazul natural lichefiat și pentru stocarea gazelor (2016/2059/INI).

să-și coordoneze în mod corespunzător politicile de energie pentru a evita creșterile sau pierderile bruște. Uniunea va păstra un rol-cheie în monitorizarea securității aprovizionării pe toată durata tranziției energetice de la vechiul sistem de generație centralizată, dominat de combustibili fosili pe piețele naționale, la un nou sistem, caracterizat printr-o pondere ridicată de surse regenerabile, producție localizată și transfrontalieră.

O dezvoltare pozitivă a securității energetice a UE o constituie faptul că se recurge în mod activ la reducerea consumului de energie și la creșterea economiilor, precum și la promovarea și stimularea utilizării surselor regenerabile de energie, care au un impact pozitiv asupra rezilienței energetice prin reducerea dependenței de combustibilii fosili importați. Multe surse de energie regenerabilă sunt generate local (eolian, solar, hidro, biomasă) sau furnizate regional, dacă o astfel de producție este stimulată sau viabilă comercial (biocombustibili).

Se pot remarca progresele semnificative în atenuarea amenințărilor venite din partea furnizorilor prin: investiții importante în infrastructură, dezvoltarea de rute alternative de gaze și îmbunătățirea cadrului de reglementare. Cu toate acestea, accentul trebuie să cadă pe promptitudinea identificării și contracarării amenințărilor simetrice și asimetrice asupra rețelei energetice europene.

Accesul la o rețea de conducte interne bine integrate rămâne esențial pentru securitatea energetică europeană, întrucât combustibilii gazoși reprezintă 23% din necesarul total de energie al UE, fiind al doilea clasat după petrol, cu un procent de aproximativ 36%, din totalul mixului energetic⁹. Gazul nu este la fel de fungibil precum petrolul, ceea ce înseamnă că nu este la fel de facil de comercializat pe piețele globale. Piețele europene de gaz au devenit mult mai liberalizate și mai conectate, iar discrepanțele de prețuri în statele membre ale UE și regiuni sunt o dovadă a piedicilor infrastructurale și a denaturării pieței cauzate de un singur furnizor dominant.

Problematica securității energetice a devenit un vector diplomatic în cadrul Uniunii Europene. Aceasta s-a accentuat mai ales după conflictele dintre Rusia și Ucraina, când, în perioadele de iarnă dintre anii 2006 și 2009, Rusia a încetat, temporar, comerțul cu gaze naturale către consumatorii europeni, cauzând probleme serioase de aprovizionare în unele state din UE.

În urma anexării Crimeei, Federația Rusă și-a intensificat conflictele politice din Ucraina, iar UE a testat sectoarele energetice din statele membre ale Uniunii prin intermediul țărilor vecine. Aceste provocări s-au concentrat pe analiza

⁹ European Commission, *In-depth study of European Energy Security* https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20140528_energy_security_study_0.pdf, accesat la 23.08.2019.

capacității țărilor membre ale UE de a rezista la situații de urgență în furnizarea de energie. Rezultatul direct al testelor a fost o revizuire a Regulamentului privind securitatea aprovizionării cu gaz, iar revizuirea a intrat în vigoare în 2017¹⁰. În continuare, Federația Rusă deține cele mai mari rezerve de gaze naturale din lume, mai exact 25,02% din rezervele mondiale dovedite de gaz natural de pe planetă¹¹; deocamdată, rămâne și va continua să fie principalul furnizor de energie al Europei, chiar și în viitorul apropiat.

Situația economică și geopolitică din anul 2014 a dus la existența unui singur mare furnizor de gaze naturale pentru Europa. Noile paradigme socio-economice au creat tensiuni diplomatice și economice ce au afectat indirect Occidentul, prin stoparea furnizării de gaze naturale. Pentru detensionarea situației, Comisia Europeană s-a implicat activ în negocierile care au durat câteva luni, iar soluția a fost semnarea unui accord care a dus la reluarea furnizării energiei. Comisia Europeană a înregistrat, astfel, progrese semnificative în realizarea obiectivelor de reglementare ale Uniunii Energetice.

O altă incertitudine semnificativă este impactul Brexit-ului pe piețele energetice ale UE pe termen scurt și mediu. Un studiu extern realizat pentru comitetul ITRE, în 2017¹², a sugerat ca impactul Brexit-ului asupra sistemului de energie asupra cetățenilor și companiilor UE să fie limitat, dar a susținut că se acordă o atenție specială cu privire la impactul său asupra sistemului energetic irlandez.

Forțele economice și geopolitice converg, întrucât Europa acordă o prioritate investițiilor energetice viitoare în țările europene ce se confruntă cu necesitatea de a finanța infrastructuri esențiale pentru securitatea energetică. Sprijinul substanțial al UE pentru astfel de proiecte a fost esențial pentru actualizarea și opțiunile alternative pentru furnizarea de energie, oferind numai avantaje pentru securitatea energetică.

Uniunea Europeană trebuie să fie permanent vigilentă în monitorizarea piețelor de energie, asigurându-se că, pe măsură ce aceste piețe de energie se schimbă, securitatea energetică pentru rezidențiali, întreprinderi și servicii sociale este menținută în permanență.

¹⁰ European Commission, *Securing Europe's gas supply: new Regulation comes into force*, 2017, https://ec.europa.eu/info/news/securing-europes-gas-supply-new-regulation-comes-force-2017-oct-27_en, accesat la 23.08.2019.

¹¹ Alexander Mercouris, *Russia wins energy war in Europe after EU surrenders on Nord Stream 2*, <http://theduran.com/russia-wins-battle-eu-nord-stream-2/>, accesat la 25.08.2019.

¹² European Parliament, *The Impact of Brexit on the EU Energy System*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/614181/IPOL_STU\(2017\)614181_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/614181/IPOL_STU(2017)614181_EN.pdf), accesat la 23.08.2019.

VIZIUNEA STATELOR UNITE ALE AMERICII PRIVIND SECURITATEA ENERGETICĂ

Securitatea energetică rămâne o problemă prioritară pentru Statele Unite ale Americii. Țara continuă să demonstreze un accent puternic pe fiabilitate și rezistență, recunoscând că securitatea sa națională și economică depinde de funcționarea fiabilă a infrastructurii sale energetice. Guvernul a luat măsuri pentru actualizarea cadrelor sale de securitate, inclusiv prin introducerea de procese care să abordeze noile tendințe, cum ar fi amenințările asimetrice. Exporturile de energie din SUA joacă deja un rol important în diversificarea aprovizionărilor globale de energie și în atenuarea impactului potențial al evenimentelor de perturbare.

Revoluția gazelor de șist va transforma Statele Unite ale Americii dintr-un importator net de energie într-un exportator net până în 2020, deoarece creșterea producției de țiței, gaze naturale și gaze lichefiate naturale depășește consumul. Deoarece Statele Unite sunt în măsură să crească în continuare producția în următorul deceniu, facilitarea construirii infrastructurii de sprijin va fi un factor-cheie pentru a maximiza beneficiile șistului, atât intern, cât și extern. Această revoluție nu a făcut doar ca Statele Unite să nu fie doar cel mai mare producător mondial de petrol și gaze, ci și un exportator major.

Abordarea în procesul de elaborare a politicilor energetice s-a mutat de la o mentalitate care pune accent pe securitatea energetică la una care încearcă să maximizeze beneficiile energiei. În acest scop, actuala politică a guvernului SUA se concentrează pe conceptul de „dominanță energetică”. Acesta reflectă o strategie de maximizare a producției de energie, de a beneficia de exporturi mai mari de energie, de a fi lider global în tehnologiile energetice și de a menține facturile de energie ale consumatorilor¹³.

Statele Unite ale Americii au încurajat revoluția energetică generată de descoperirea și exploatarea gazelor de șist¹⁴. În consecință, piețele globale de gaze naturale lichefiate s-au orientat către mecanisme de prețuri bazate pe această piață. Îmbunătățirile tehnologice, precum fracturarea hidraulică și forajul orizontal, au generat dezvoltarea resurselor neconvenționale de gaze naturale, cum ar fi șisturile și alte roci cu permeabilitate inferioară¹⁵. Eficiența îmbunătățită a redus costurile de producție, ceea ce face ca gazul de șist să fie competitiv din punct de vedere economic la aproape orice preț și să permită exporturi la scară largă.

¹³ International Energy Agency, *Energy Policies of International Energy Agencies Countries: United States 2019 Review*, 2019.

¹⁴ Ellen Scholl, *The Future of Shale: The US Story and Its Implications*, <https://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/the-future-of-shale>, Atlantic Council, 2019.

¹⁵ Federal Energy Regulatory Commission, *Energy Primer: A Handbook of Energy Market Basics*, 2015, p. 10.

Prețul gazelor naturale se îndepărtează de tarifele prețurilor legate de petrol și se orientează în direcția unor prețuri hibride, bazate pe piață și prețuri la fața locului. Clauzele de „preluare sau plată” și „destinație” din contracte – în care se restricționează locurile de transport și descărcare a gazelor ce împiedică cumpărătorii să vândă excesul de marfă – devin mai puțin populare și, pe unele cazuri, învechite¹⁶.

Statele Unite au un rol important de jucat ca furnizor de încredere pentru Europa, iar aliații transatlantici au o oportunitate unică de a lucra împreună la gestionarea tendințelor-cheie ale pieței gazelor naturale, care determină schimbarea către mai multă lichiditate, transparență și concurență globală. Un alt obiectiv important este ca Europa să stabilească o piață competitivă, unde furnizarea poate proveni din mai multe surse, inclusiv din Statele Unite, Qatar, Algeria, Australia și în alte părți.

Securitatea energetică se mai poate reglementa prin anumite instrumente-cheie ale acestei industrii. Pentru un angajament eficient cu Uniunea Europeană, cu privire la progresele viitoare în sectorul energetic, Statele Unite trebuie să înțeleagă și să recunoască mai mult îmbunătățirile legislative europene, progresele tehnologice și nevoia de cooperare în acest domeniu.

O implicare mai mare a consumatorilor de energie ar avea un impact semnificativ asupra pieței gazelor naturale. Consumatorii de energie sunt angajați în detaliile de unde provine energia lor, cum este utilizată și ce impact au diferite surse asupra mediului. Educația, dialogul deschis, transparența și consolidarea relațiilor cu comunitățile sunt esențiale pentru dezvoltarea cu succes a proiectelor energetice. Unii componenți europeni fac față cu greu intereselor americane din cauza problemelor legate de mediu și climă. Este important ca UE să aibă o comunicare consecventă asupra rolului pe care îl va avea gazul natural în îndeplinirea etapelor de mediu ale Uniunii Energetice.

Pentru a ajuta acest demers, Statele Unite și UE ar putea colabora mai îndeaproape în comunicarea publică, pentru a dezvolta o strategie transatlantică pentru educarea consumatorilor despre beneficiile geopolitice și de securitate energetică ale proiectelor de infrastructură energetică. Printre acestea se enumeră turbinele eoliene, liniile de transmisie și infrastructura de gaze naturale, precum și mesaje clare despre impactul asupra mediului și a practicilor fracturării hidraulice.

Sprijinirea infrastructurii energetice strategice este esențială pentru proiectele care asigură securitatea, dar pot dura câțiva ani pentru a deveni viabile din punct de vedere economic. O strategie comună ar permite UE și SUA să elimine din amenințări

¹⁶ Aaron Sheldrick, *Destination Clauses on LNG Will Soon Fade Away: Gas Union President*, <https://www.reuters.com/article/us-asia-lng-contracts/destination-clauses-on-lng-will-soon-fade-away-gas-union-president-idUSKBN0LT0YY20150225>, Reuters, 2015, accesat la 28.09.2019.

și să identifice prioritățile strategice comune, oferind un front mai puternic în fața concurenței sau a influenței negative din partea jucătorilor globali ale căror investiții ar putea prezenta riscuri de securitate energetică.

Oportunitățile de investiții ar asigura coerența și sprijinirea priorităților forumurilor primare existente pentru dialogurile UE-SUA în domeniile digitalului, transporturilor și energiei. Acest lucru semnaleză o nouă eră a investițiilor strategice a SUA și a ajutorului extern, presupunând un accent mai mare pe mobilizarea investițiilor private.

Pentru a fi proactivi în soluționarea amenințărilor transatlantice de securitate energetică și a nevoilor de conectivitate a infrastructurii, Statele Unite și UE au nevoie de o strategie cuprinzătoare privind relațiile cu Rusia, China și cu punctele de interes geopolitice precum Mediterana de Est și Ucraina. Sancțiunile energetice propuse de către SUA Rusiei ar putea avea un impact puternic asupra relațiilor transatlantice și unității nord-atlantice¹⁷. Chiar și atunci când sancțiunile nu vizează în mod explicit UE, consecințele indirecte ale sancțiunilor pot afecta negativ întreprinderile UE, inclusiv prin sancțiuni secundare.

Incertitudinea cu privire la sancțiunile împotriva Nord Stream 2 a fost unul dintre factorii care au contribuit la presiunea necesară asupra aliaților europeni ai SUA pentru abordarea comportamentului rusesc de monopol, prin trecerea rapidă a modificării la Directiva privind gazele¹⁸. Sancțiunile americane pot rămâne încă valide, ca fiind o opțiune de descurajare.

Cu toate acestea, unii experți au menționat că ambiguitatea sancțiunilor propuse de SUA a încurajat UE să trateze cu seriozitate problema conduitei Nord Stream 2 și să preia conducerea la atenuarea efectelor negative ale conduitei. Chiar și în aceste condiții, multe state europene care sunt preocupate de escaladarea agresiunii și constrângerii rusești nu pledează pentru noi sancțiuni ale SUA împotriva Rusiei.

Angajarea strânsă și coordonarea transatlantică sunt esențiale pentru a se încerca evitarea consecințelor negative pentru aliații SUA. Unitatea transatlantică este esențială pentru asigurarea presiunii politice și economice asupra actorilor care încearcă diverse tertipuri de constrângeri geostrategice.

Analiza realizărilor și oportunităților de reglementare a infrastructurii a expus mai multe domenii care ar putea beneficia de o cooperare transatlantică mai proactivă, inclusiv mecanisme de finanțare durabile și coordonate pe piețe de energie care oferă condiții de concurență echitabile pentru furnizori. De asemenea, merită să facem un bilanț al angajamentelor actuale ale SUA în aceste probleme, pentru a identifica o cale eficientă.

¹⁷ U.S. Department of the Treasury, *Countering America's Adversaries Through Sanctions Act*, <https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Pages/caatsa.aspx>, accesat la 28.09.2019.

¹⁸ U.S. Department of Energy, *U.S.-EU Energy Council*, <https://www.energy.gov/ia/international-affairs-initiatives/us-eu-energy-council>, 2019.

NATO ȘI SECURITATEA ENERGETICĂ

Rolul NATO în construirea securității energetice transatlantice a fost subiectul unor discuții și dezbateri în ultimii ani. Securitatea energetică, în mare măsură, este mai mult o problemă de structurare a piețelor de energie decât a celor de apărare. Trebuie consemnată existența și a altor instituții din domeniul energiei, dincolo de cele militare.

NATO are o dependență semnificativă față de infrastructura civilă și comercială, inclusiv transportul militar, comunicațiile utilizate în scopuri de apărare și sprijinirea serviciilor naționale pentru operațiunile NATO din infrastructură și serviciile comerciale locale. Multe dintre aceste dependențe nu au disponibilități reduse¹⁹, ridicând nevoia de a identifica și de a genera puncte de eșec potențial vulnerabile exploatarei prin interferențe hibride și influențare.

Energia este un atu strategic și vital pentru funcționarea forțelor militare. De aceea, geostrategii militare trebuie să se asigure că societățile pe care le apără au acces la acest atu strategic și, bineînțeles, că armatele acestora sunt funcționale. Din aceste considerente, putem afirma că apărarea infrastructurilor critice face parte din competența NATO pentru asigurarea securității. Securitate ce a devenit cu atât mai dificilă, odată cu dezvoltarea altor tehnici de război asimetrice și mai puțin convenționale. Amenințările la aceste infrastructuri sunt diverse și pot fi emantate nu numai de actorii statali, ci și de alți actori internaționali sau naționali.

Emergența atacurilor asimetrice asupra activelor energetice vitale a crescut în ultimii ani, lucru care a determinat creșterea capacităților de apărare pentru întărirea acestor active. NATO poate fi un reper important pentru schimbul de informații ce impactează acest domeniu, dar și de cele mai bune practici pentru a reduce riscurile unor astfel de atacuri și pentru a face față acestor provocări. De asemenea, în cadrul organizației există un schimb de experiențe și informații între membrii săi cu privire la problemele diverse de securitate energetică, precum concurența acerbă de pe piața resurselor, schimbările climatice și modul în care acestea modelează un cadru de securitate mai larg.

În vederea eficienței energetice, Alianța Nord-Atlantică a făcut eforturi susținute pentru reducerea costurilor energetice ale forțelor sale concomitent cu creșterea gradului de conștientizare a mediului militar, împărțit, de altfel, cu toți membrii și aliații săi.

Alianța conlucrează și cu alte organisme internaționale pentru a-și spori propria conștientizare situațională. În acest sens, un alt organism internațional important

¹⁹ NATO, *Resilience and Article 3*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm, accesat la 29.08.2019.

este Agenția Internațională a Energiei, care are responsabilități enorme în formularea eforturilor internaționale de consolidare a securității energetice. Aceasta a devenit o soluție de împărțire a informațiilor cu privire la problemele legate de energie și legăturile acestora cu securitatea.

Deoarece mulți aliați NATO depind de gazul și petrolul rusesc, rezistența infrastructurii energetice joacă un rol deosebit de important în criza securității comune a navelor statelor membre ale NATO. Prin urmare, identificarea surselor de energie stabile și fiabile, diversificarea rutelor de transport, stabilirea furnizorilor și a resurselor energetice și înțelegerea interdependențelor din rețelele energetice sunt de o importanță vitală pentru creșterea rezistenței împotriva amenințărilor hibride²⁰. În acest sens, îmbunătățirea rezistenței infrastructurii critice este o maximă prioritate pentru NATO, care completează clauza de apărare colectivă stipulată în Articolul 5.

Întreruperea aprovizionării statelor membre cu energie ar putea afecta securitatea aliaților și partenerilor, având, totodată, și un impact negativ asupra operațiunilor militare. Aceste probleme ar trebui să fie cu precădere responsabilitatea guvernelor naționale de a găsi direcții comune cu privire la securitatea energetică și dezvoltarea capacității NATO, de a contribui la securitatea energetică, axându-se, totodată, pe domenii specifice.

NATO încearcă să-și mărească conștientizarea strategică a dezvoltărilor energetice cu implicații de securitate; să-și dezvolte competența în sprijinirea protecției infrastructurii energetice critice; să lucreze pentru îmbunătățirea semnificativă a eficienței energetice a armatei.

Rezistența infrastructurii critice este îmbunătățită de NATO prin conștientizarea situațională, dar și prin consolidarea descurajării și apărării în extinderea setului de instrumente pentru abordarea operațiunilor hibride²¹. Declarația Summitului de la Bruxelles, din 2018, a anunțat înființarea echipelor de sprijin contra amenințărilor hibride, care oferă asistență direcționată aliaților în pregătirea și răspunsul la acest gen de operațiuni. De asemenea, Declarația a identificat sprijinul pentru eforturile Ucrainei de a-și consolida rezistența împotriva amenințărilor hibride, intensificând acțiunile din cadrul platformei NATO-Ucraina privind combaterea războiului hibrid²².

²⁰ NATO Energy Security Centre of Excellence (NATO ENSEC COE), *Energy Security: Operational Highlights No 12*, Vilnius, 2019.

²¹ Duane Verner, Agnia Grigas, Frederic Petit, *Assessing Energy Dependency in the Age of Hybrid Threats*, The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, 2019.

²² NATO, *Brussels Summit Declaration*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, accesat la 28.08.2019.

Una dintre misiunile centrale a NATO – de apărare colectivă și securitate cooperativă – trebuie să rămână la fel de eficientă și în spațiul securității cibernetice. Actuala politică de apărare cibernetică a NATO acordă o prioritate sporită în privința protejării propriilor rețele, dar eforturile depuse până în acest moment trebuie dublate prin stabilirea unui set de priorități²³. Beneficiind de experiența celorlalte state membre, dar și a partenerilor industriali, Alianța Nord-Atlantică se poate bucura de o viziune mai clară asupra politicilor și practicilor de securitate cibernetică ce trebuie să contracareze amenințările și provocările contemporane.

CONCLUZIILE ANALIZEI

Concluzionând, UE a înregistrat progrese substanțiale în construirea Uniunii Energetice prin îmbunătățirea cadrului său de reglementare și investirea fondurilor semnificative în proiecte strategice de infrastructură energetică. Provocările dezvoltării securității energetice europene sunt vizibile prin încercările de combatere a influenței furnizorilor monopolisti, prin punerea în aplicare a cadrului de reglementare existent și soluționarea lacunelor de interconectare energetică.

Acești trei – SUA, UE și NATO –, dintre cei mai importanți actori analizați, sunt nevoiți să colaboreze pentru a sprijini proiectele de liberalizare a pieței energetice și de creștere a interconectivității nord-atlantice, deoarece piețele puternice de energie sunt un scut împotriva provocărilor și amenințărilor contemporane la adresa bunăstării economice și sociale. Aceste piețe energetice necesită transparență, competitivitate pentru a atenua amenințările la adresa securității energetice și tratate cu o maximă prioritate. Importanța activităților economice și a dezvoltării umane necesită garantarea existenței energiei naturale, iar nevoile de mobilitate vor conduce la o cerere accentuată de energie, în special a petrolului și gazelor naturale.

Comportamentul agresiv al unor vectori energetici, prin utilizarea resursei energetice de către principalii actori politico-economici, creează o tensiune geopolitică internațională. Pentru a contracara aceste amenințări, se impune dezvoltarea proiectelor comunitare prioritare pe infrastructură, sprijinul pentru implementarea consecventă a normelor, educație sporită pentru consumatorii de energie, rezolvarea conflictelor legate de energie și colaborarea comună pentru mecanismele de finanțare a infrastructurii energetice europene și globale. Toate acestea sunt esențiale pentru securitatea energetică, dar și o mare oportunitate de o mai strânsă cooperare transatlantică.

²³ Ioan Manci, Mihai Ionuț Rusu, *Securitatea cibernetică în infrastructurile critice-provocări contemporane*, Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu, 2016.

Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană ar trebui să aibă în vedere, cu o notă de reciprocitate, interesele lor energetice, cu precădere problemele controversate, și anume: Nord Stream 2 și sancțiunile americane asupra Rusiei. Statele implicate în securitatea energetică nord-atlantică, fiind, totodată, și membri ai unei alianțe politico-militare, necesită existența unei practici accentuate de folosire a principiilor-cheie de cooperare. Acestea implică mai multă deschidere, transparență, incluziune și reciprocitate, respectând pe deplin autonomia decizională și procedurală a organizațiilor, fără a interfera cu specificul caracterului politicii de securitate și apărare a oricărui stat membru.

Interconectivitatea acestor actori, dar și dinamica mișcărilor geopolitice și economice din zona transatlantică demonstrează că aceștia se pot angaja reciproc în probleme legate de infrastructură, surse și rute alternative, tehnologii energetice avansate, acțiuni climatice, piețele energiei electrice, sectorul transporturilor și mecanisme de finanțare durabilă. Această abordare comună poate consolida securitatea energetică și transatlantică și va contribui la o piață energetică fiabilă, accesibilă și competitivă, putând fi un câștig pentru ambele părți ale Atlanticului.

Datorită factorilor socio-economici și a eficienței producției și transportului, piețele energetice internaționale au trecut prin schimbări extraordinare în ultimul deceniu. Un rol important în aceste schimbări l-a jucat securitatea acestor piețe energetice, care au devenit mai competitive și transparente. Cu toate acestea, nu există încă o piață energetică globală unitară.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, European Commission, *In-depth study of European Energy Security*, Brussels, 2014.
2. ***, European Commission, *Priority: Energy union and climate*, Brussels, 2019.
3. ***, European Commission, *Securing Europe's gas supply: new Regulation comes into force*, Brussels, 2017.
4. ***, European Parliament, *The Impact of Brexit on the EU Energy System*, Brussels, 2017.
5. ***, Federal Energy Regulatory Commission, *Energy Primer: A Handbook of Energy Market Basics*, 2015.
6. International Energy Agency, *Energy Policies of International Energy Agencies Countries: United States 2019 Review*, 2019.
7. ***, NATO, *Brussels Summit Declaration*, Brussels, 2018.
8. ***, NATO Energy Security Centre of Excellence (NATO ENSEC COE), *Energy Security: Operational Highlights No 12*, Vilnius, 2019.
9. ***, NATO, *Resilience and Article 3*, 2018.
10. ***, *Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene 2012/C 326/01*.
11. ***, U.S. Department of Energy, *U.S.-EU Energy Council*, Brussels, 2018.

12. ***, U.S. Department of the Treasury, *Countering America's Adversaries through Sanctions Act*, Washington, D.C., 2017.
13. Sanam S. Haghighi, *Energy Security – The External Legal Relations of the European Union with Major Oil and Gas Supplying Countries*, Oxford and Portland, Oregon, 2007.
14. Ioan Manci, Mihai Ionuț Rusu, *Securitatea cibernetică în infrastructurile critice – provocări contemporane*, Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Balcescu”, Sibiu, 2016.
15. Alexander Mercouris, *Russia wins energy war in Europe after EU surrenders on Nord Stream 2*, 2017.
16. Ellen Scholl, *The Future of Shale: The US Story and Its Implications*, Atlantic Council, 2019.
17. Aaron Sheldrick, *Destination Clauses on LNG Will Soon Fade Away: Gas Union President*, Reuters, 2015.
18. Frederic Simon, *Cañete sees gas as 'a bridge' to reach EU's clean energy goals*, Euractiv, 2019.
19. Duane Verner, Agnia Grigas, Frederic Petit, *Assessing Energy Dependency in the Age of Hybrid Threats*, The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, 2019.